
РЕЧ КОМПОЗИТОРА

Чланак примљен 16. 4. 2008.
УДК 78.071.1/.2(093.3)

Композитор и његов извођач
Катарина Миљковић и Нада Колунџија

12 ДАНА

Нада Колунџија и Катарина Миљковић

Дневник бр. 1 – Један дан

КАТАРИНА: Компонујем за виолину соло. Композиција је посвећена Београду. Јуче сам цео дан провела ослушкујући почетак композиције. Данас, чим сам уморна, почнем да компонујем, после дуго времена за клавиром уместо за компјутером. Компонујем веома полако, слушам, тражим тонове, скале, транспозиције. Опет свирам, и када погледам кроз прозор у дрво и небо иза њега. Када ми звук не смета, када приања уз то дрво, осећам се испуњено. И када помислим на успомене ако ми изгледа да звук приања уз њих, онда сам срећна. Као да одужујем дуг сећањима, указујем им поштовање и то ми

доноси мир. Онда у тренутку помислим да пишем за клавир и онај посебан звук, када „усвојиш“ композицију, дође ми у сећање. Целокупан звук је у замршеним сећањима. За њим трагам. Па нека је замршен, треба га пустити да се одвија. Све је у природи и животу замршено.

НАДА: Видела сам те кад радиш или слушаеш нешто, у кухињи, за компјутером, са слушалицама на ушима и потпуно блаженим изразом лица. Ту се видела срећа о којој говориш. И онда, кад приметиш да сам ушла, скидаш слушалице, а израз лица и даље остаје исти, као да си још увек тамо где си била. Тако ја знам колико уме да ти буде лепо.

Ја сам по ко зна који пут с новим партитурама. Прија ми да седим за клавиром. То је као неки паралелни живот. Додиривати дирке и стварати звук, тражити боју, пронаћи ток, направити причу и доживети је, осетити њену емоцију. Причати језиком који не користи речи. То је дивно! И када некоме причам тим језиком и он то осећа, онда постаје више од саговорника. Тако пуно времена треба да проведемо у самоћи да би се наши тежња и трагање за јасноћом и савршенством претворили у комуникацију осећањима која се крију у музици.

Сећаш се када смо радиле твој *Валцер*? Обе смо тачно знале када нешто одвирам онако како треба и да ниједна друга могућност не долази у обзир. Бар у том тренутку. Тако је било и с Љубицом, али сам тада много мање знала и више сам се трудила њој да угодим него што сам ствари препознавала суштински. Мислим да је најкомотније било с Вуком. Пуштао је да ствар иде својим током. Није се превише бринуо око интерпретације и сад ми се чини да је мени остављао одговорност за своје композиције тако што ми је давао слободу. Са друге стране, тако музикалан, умео је и много да ми помогне.

Дневник бр. 2 – Љубица и Кејц

КАТАРИНА: Да, с Љубицом је било слично као и с тобом. Нема подразумевања, очекивања, нема наметања, све се дешава у тренутку, све се разуме и ствара овде и сада, било да је у питању прича, музика, шетња или вечера. С Љубицом се увек полазило из почетка, сваки пут када је сретнеш. Не знаш куда ће сусрет ићи и где ће се завршити. У ствари, с Љубицом се никад ништа није завршавало. Растанеш се с њом и онда размишљаш, настављаш конверзацију. Никад до краја, никад доречено, завршено. Дивна интелектуална и психолошка игра, увек нова и изазовна. Недовршеност, односно отвореност као естетска и као животна стратегија да се стваралаштво у било ком погледу не би спутало била је тако важна за Љубицу. И ја сам тада била сувише млада да разумем. Само сам интуитивно осећала процес кроз који нас је проводила.

Љубица је волела Кејџа (John Cage), зар не? Та отвореност Кејџова и прихватање свега што долази, креативност која се наново рађа у сваком тренутку, подстакнута његовим јединственим звучним отиском била је врло блиска Љубици. Као и Кејџ и она је живела своју уметност, без прекида и компромиса. И колико се сећам, као и Кејџ, била је ведра, пуна духа, разумевања за људе и смисла за хумор. Једном, када смо се возиле таксијем, преко радија се за тренутак чула класична музика. Таксиста је љутито променио станицу жалећи се да те „шопене“ треба забранити. Љубица га је мирно упитала: „Господине, да ли ви знате француски?“ После тренутка забуне и таксистиног признања да не зна француски, следио је коментар, уз благи осмех: „Па, ја мислим да француски треба забранити пошто га Ви не знате.“ И онда је мирно наставила да прича са мном, тамо где смо стале.

Било је то узбудљиво време, време откривања Љубице Марић. Никада нећу заборавити њену витку и младалачку силуету како промиче улицом Џорџа Вашингтона, у којој је живела. Врло интересантно, Надо, кад смо се прошле године ти и ја среле, после петнаест година, један од првих гестова које сам приметила код тебе био је Љубичин гест руком. Нисам ти рекла, али сам помислила колико је јак печат оставила на нас.

НАДА: Од Љубице смо више научиле него што смо свесне. Њена размишљања су била фасцинантна. Као да нису припадала ничему стварном. Сећам се како сам је слушала, запрепашћена колико далеко може да оде, да се „пусти“ ... Ја сам пратила више интуитивно. И увек сам била задивљена. Мало је таквих људи и срећа је ако упознаш бар једног. Ја знам двоје.

Слушала сам Кејџа у његовим *Empty Words* (или можда *Предавања о ничему*) 1981. у Њујорку. Моја велика жеља да се упознам с њим испунила се десет година касније, када сам с Милошем Раичковићем отишла на један концерт у Гринич Вилиџу (Greenwich Village). Рекла сам му да сам снимила његове *Сонате* и *Интерлудијуме* за препарирани клавир и да хоћу да му поклоним плочу. На то је он одговорио да га више не занима да слуша своју музику. То је рекао лепо, интимно и благо. Није ми уопште засметало.

И Љубица и Кејџ су били отворени, али су имали другачији однос према својим партитурама. Љубици није било нимало свеједно како ће бити свирана њена музика. Ту нису биле дозвољене случајности. Она је своју музику носила у себи, увек ју је чула и извођења су морала максимално да се приближе томе, јер су само тада била добра. Њене композиције су потпуно довршене и у ту довршеност је требало ући. Многа Кејџова дела су отворена и слобода коју даје извођачима на неки начин та дела мултипликује. Она живе одвојена од њега. Он њима не господари, али ни нико други. Као да је сачувао у себи неку дечињасту црту, као да поручује: „Ево вам моја музика, па се играјте.“

КАТАРИНА: Кејд је тако пажљиво инкорпорирао „неодређеност“ у своје композиције да извођач и слушалац морају добро да се потруде да уђу у његов свет и препусте се непознатом. Ту су Љубица и Кејд слични, потребно је посвећење да би се њихова музика разумела. Наравно, звучни резултати су различити, али остаје суштина која је слична.

Дневник бр. 3 – Шта нас чини нервозним

КАТАРИНА: Оно што мене чини нервозном јесте било какво очекивање. Очекивање да нешто знам или не знам, мислим, радим, формулишем; моје сопствено, очекивање извођача, публике, композитора, организатора, критике. Раније сам могла да компонујем и да за то време видим и чујем шалу, извођаче, публику и осећања у шали, чак и изразе лица. Било ми је велико задовољство да се играм тоновима, бојама, репетицијом, музичким асоцијацијама и замишљавам како се и публика игра њима. Сада то више не могу. Није довољно, није захтевно толико да би се отишло дубоко у себе. Више не желим да комуницирам са извођачем или публиком, најмање с критиком, желим да сви заједно ушловимо у звук, тишину и сећања. Да за тренутак оплеменимо простор звуком који није више мој. Зато и волим да пишем за тебе пошто знам да се очекивања неће испречити и спречити да се музика догоди.

НАДА: То је најважније - да се догоди музика. Ово што ми радимо, у суштини разумемо до краја само ми. Али, драго нам је када се појави неко ко је у стању да речима додирне ту суштину. Тада постајемо више него саговорници. Мени је најважније да на добром инструменту и у акустичном простору додам свирању још нових димензија на оно што је сазревало у четири зида. Када ми то успе, осећам као да сам добила крила. И задовољство је огромно. То је осећај моћи. То је поклон јер сам успела да пређем границу познатог искуства. Али... после настаје велики пад, повратак у реалност.

Нервозна сам када свирам нешто што не могу да осетим, да нађем смисао. То је као лоша књига, у којој пуно речи не говори ништа. И онда... стиже светло, Арво Парт (Arvo Part) и његових неколико тонова чија места управо тражим и тражим...

Дневник бр. 4 – Зашто се бавимо музиком

НАДА: Чини ми се да морамо. Сада, када смо је боље упознале, без ње више не можемо. Стално се отварају нови простори. Можемо да застанемо, али не и да станемо. Једно дуже време када нисам свирала, када је реалност победила, а то су оне године када нам се земља поцепала и када је настао сав тај

ужас, памтим да сам се осећала потпуно безлично. Изгубила сам центар и била сам нико. Одбацила сам свој изузетно важан део. Пошто имам то искуство, могу да кажем да без музике ја нисам ја, ма шта то ја било.

Мислим да каде се пређе линија која стоји између нас и музике, она постаје наш неодвојиви део. То нас чини другачијим од осталих људи. Оно што нам је најважније, или бар веома важно, нама је заједничко. И зато се нас две дружимо.

КАТАРИНА: Наше дружење јесте увек било везано за музику. Зато наше пријатељство опстаје упркос географској раздвојености и тешкоћама живота уопште, а нарочито ситуацији у земљи, која се на наше животе рефлектује различито, али подједнако снажно. У тренуцима када сам осећала највеће неразумевање у страниј земљи и култури, када је све било непознато, себи сам говорила – ту је музика, а музика је чиста и универзална. Знам да без ње не бих опстала све ове године. То је просто питање опстанка, иначе зашто би човек проводио толико времена у нечему што не доноси материјалну или социјалну сигурност. За мене је музика увек била једини начин комуникације који је потпуно природан.

Дневник бр. 5 – Зашто сарађујемо

КАТАРИНА: У време „Славенског“, моје средње музичке школе, у трећем разреду, дружећи се с Јеленом Михајловић и Сашом Дамњановићем, упознала сам студенте композиторе са Музичке академије. Сви они су били твоји пријатељи. Уследиле су две године упознавања савремене музике, слушања, предавања, дугих расправа и упознавања с професорима композиције, прво Василијем Мокрањцем а затим Енриком Јосифом и Властимиром Трајковићем, који су касније били и моји професори. Од тог времена, мој живот се потпуно променио. Било ми је јасно да једино желим да будем композитор. Ентузијазам групе композитора којима сам била окружена и њихова посвећеност музици врло су ретки било где у свету. Њихово несеквично предавање знања и поклањања времена и пажње свима нама били су драгоцености. У таквом контексту смо се нас две среле и почеле да сарађујемо. Знам да је и за тебе то било музички врло интензивно време.

НАДА: Мени су одувек композитори били занимљиви. Неки су и моји блиски пријатељи: Миодраг Лазаров Пасху, Миша Савић, Милимир Драшковић, Милош Раичковић, Душан Богдановић, Вук Куленовић, Мајкл Пепа (Michael Pera) и ти. Провели смо године заједно и међусобно се подржавали. Свако од нас је пронашао неко своје место, обележен тим заједничким годинама које су нас и усмериле. Свирајући много њихове музике, осетила

сам се способном и била довољно знатижељна да кренем даље и на мојим програмима су почела су да се ређају имена великих аутора: Ксенакис (Iannis Xenakis), Штокхаузен (Karlheinz Stockhausen), Берио (Luciano Berio), Кејд, Сати (Erik Satie), Кагел (Mauricio Kagel), Андрисен (Louis Andriessen), Скемптон (Howard Skempton), Крамб (George Crumb), Фелдман (Morton Feldman), Шенберг (Arnold Schoenberg), Веберн (Anton von Webern), Месијан (Olivier Messiaen), Адамс (John Adams), Парт... Свако од њих је потпуно посебан. Уопште, ове последње деценије су, рекла бих, донеле више различитости у појединцима него икада раније. Неспутана индивидуалност је постајала правац.

А данас, глобална културна политика преко својих конкурса и фондова усмерава стваралаштва. Оно уопште више није слободно као што је било. Зашто га треба држати под контролом? То ме збуњује. Вероватно је тога било и раније, али не тако очигледно и не у толикој мери. Музика не може да се развија путем који неко одреди. Она губи ако улази у компромис. И ми губимо.

КАТАРИНА: Страшне су то ствари. Замисли како би било кад би се дрвећу наредило да расте само на одређени начин, у противном неће добити сунце или ће бити посечено. Или – да се ветру нареди да дува на један начин и киши да пада по одређеној шеми. Како би наш свет изгледао? Сиромашан, јадан и пуст. Шта би све нестало с ове планете? Исто је с људским стваралаштвом. Чудно је да људи сами себе ограничавају у једном природном контексту који је потпуно другачији. И све то из страха од различитости, која нам је највећи дар. Цела еволуција је заснована на одступањима од норми и сви смо упознати с том чињеницом, а опет, када дође до креативности, читав систем је пажљиво изграђен да се одступања сузбијају. Страх од промена и прилагођавање као да доминирају нашом врстом и директно раде против ње. Присутствовала сам концертима, у угледним салама, где публика из принципа неће да аплаудира делима Берија или Ксенакиса. Колективни бојкот нове музике из страха од непознатог! Та публика не би знала шта да каже после концерта и како да оправда то што не зна. Пример нас враћа на причу о Љубици Марић и таксисти који не познаје класичну музику, па хоће да је забрани. Како је мала разлика између тог таксисте и људи који могу да слушају само Моцарта и Бетовена, зар не? Па чак и када смо у прилици да захваљујући њиховим донацијама чујемо извођења класичних дела. У питању је ваљда привид сигурности. Тако је било одувек, једино што моћном технологијом и контрола постаје моћнија. Нажалост, живимо у добу када то још увек траје. Можда ће се то за неколико хиљада година променити. Важно је да композитори спознају ову чињеницу да би били задовољни и концертима који имају неколико људи у публици, као и пуном салом. То не зависи од њих

уколико не праве компромисе. А уз компромисе је тешко бити креативан. Све је већ толико претрпано компромисима да још једно компромисно дело само уништава природну звучну средину, која је иначе прелепа.

Исто је и са извођењима. Рециклирање добрих извођења, армија младих извођача који имитирају снимке са CD-ова или извођења својих професора бесмислено је. То ограничава дивну музику из прошлости и ограничава те исте младе људе. Опет, само неколицина је спремна да одступи од успостављених норми, било у избору програма или интерпретацији. И – ризикује каријеру.

Надо, ја сам ти много захвална за сва одступања од норми које си направила у својој дугој пијанистичкој каријери. Никада нећу заборавити твоје извођење дела *Музика за Марсела Душана (Music for Marcel Duchamp)*. То је био мој први сусрет с музиком Кејца и невероватно снажан утицај на све што сам после радила. Сећам се да ми је изгледало као да сам одахнула и помислила – па, оваква музика заиста постоји. Музика с којом се лако дише, која те потпуно увуче, али у нешто што је твоје а не наметнуто од неког другог. Потпуно ослобођена страха од различитости али исто тако и страха од неоригиналаности. Извођење је било чисто и исклесано у тишини. То је можда био мој најјачи музички доживљај. Од тада сам пратила све твоје концерте савремене музике и много научила из њих.

Још један концерт ми је остао у сећању као посебан, а то је вече Ксенакиса на Бијеналу, раних осамдесетих. Ту си свирала композицију *Evriali*. Цело вече је било чаробно. Опет корак у нови свет звука, који је чист и без трунке компромиса. Извођење свих композиција на програму било је савршено. Сада сам поменула и два главна утицаја на моје размишљање о музици која још увек одјекују у оном што пишем. Пре две година имала сам још једно музичко изненађење, које је оставило снажан траг, а то је Збигњев Карковски (Zbigniew Karkowski) с електронском композицијом *Attuning/Attending*. Опет, потпуно ослобађање од норми и дивна синтеза звука природе и електронике. Можда сам ту композицију примила с таквом отвореношћу због дугог периода у коме никако нисам могла да нађем нову музику која ми прија. Врло су чудни ти периоди, зар не? Не знам да ли је то засићење али повремено се јављају периоди у којима једино могу да слушам звук природе. Сећам се, једном приликом је Љубица Марић рекла: „Благо сликарима, слике се не чују“. Мислим да је та напомена била упућена стањима у којима је тешко слушати музику.

Дневник бр. 6 – Размишљања о музици

КАТАРИНА: Ово ме наводи на моју омиљену тему, која је баланс између уређених и хаотичних система, што опет води у размишљање о природи

комплексности. Интердисциплинарни приступ је неопходан пошто музика није изолована појава него је део који проистиче из свега што нас окружује. Звуци и процеси из природе свакако утичу на компоновање и доживљавање музике. Извор свега око нас су природни закони. Све што стварамо, било да је то наука, сликарство или архитектура, само су рефлексије тог истог извора. На интуитивном нивоу, препознавање је једноставно и прилично јасно, али када дође до систематског утврђивања заједничких тачака између дисциплина, онда су тешкоће скоро непремостиве. Чак и у истој дисциплини тешко је дефинисати истоветности између различитих историјских периода због недостатка терминологије и „универзалних“ техника музичке анализе.

Овај јаз, који спутава комуникацију између искустава, често се преомошћује на неком површинском нивоу, који не води до праве синтезе и размене искустава. Али, ипак има довољно студија које је интересантно читати и примењивати на музику. Ту бих издвојила *Фракталну геометрију природе* Манделброа (*The Fractal Geometry of Nature*, Benoit Mandelbrot), *Хаос и ред: сложене динамике у књижевности и науци* Хејлсове (*Chaos and Order: Complex Dynamics in Literature and Science* Katherine Hayles), *Рачунарство у потрази за хармонијом* Александра (*Harmony Seeking Computation*, Christopher Alexander), и *Нова врста науке* Волфрама (*New Kind of Science*, Stephen Wolfram).

Већ скоро четири године радим на алгоритмима Стивена Волфрама. Његова књига *Нова врста науке* дивна је интердисциплинарна студија модела из природе, који су сврстани у 256 тзв. *основних правила*. Ова правила су, даље, подељена у четири групе по нивоу комплексности и могу се применити на било коју дисциплину. Мене интересује њихова примена на звук. Провела сам дане и дане слушајући музичке фрагменте и мотиве генерисане овим правилима и њихове трансформације кроз мењање иницијалног инпута на алгоритмове. Врло узбудљиво искуство, где композитор постаје истраживач непрегледног звучног простора у коме открива различите структуре, од најједноставнијих до најкомплекснијих. Рад на овом пољу променио је моје виђење музике, звука и свега око мене. Осећање јединства кроз понављања модела различите врсте комплексности постало ми је много јасније и прихватљивије. Оно што ме највише интересује јесте степен одступања од успостављених правила у оквиру модела. На неки начин, суштина креативности је у том балансу.

Дневник бр. 7 – Комуникација

КАТАРИНА: Комуникација између извођача и композитора веома је посебна и одвија се на нивоу где речи нису важне. После дуго година, речи почињу да се подразумевају и значења се додају по осећају. Диван пример је из следеће

преписке, која се догађа, већ по ритуалу, без обраћања пажње на детаље. Усред припрема твојих концерата у Америци, на захтев да хитно пошаљем коментар о валцеру, композицији на програму, ја ти шаљем следећу поруку:

„Ado,

Ado jet hit, napes ad cue bite up Boston pole 15, new zany se joss salad. Jag cu joss Danas ad abide nuke mesa I probes ad to sedum do petal. Tribal bi ad se sperm mail press packet. Ja sam bolje i ponovo funkcionišem.“

Компјутер је очигледно прилагодио текст по свом програму за спеловање, али оно што је важно јесте твој одговор:

„Каћа, пола (?) нисам разумела па сам се препала, али доле пише да поново функционишеш, па сам сад мирна.“

За комуникацију је потребна машта.

НАДА: Тада смо обе биле у еуфорији. То је можда и наше најчешће стање. Сећам се када смо једна другој, већ потпуно затрпане послом, уморне и у сталном недостатку времена, саопштавале нове идеје. Остајале смо поред компјутера до јутра, дописујући се или радећи додатно оно што смо једна другој још измислиле. То је било ужасно исцрпљујуће. Али, нисмо могле да станемо. Ја сам била одушевљена твојим идејама око нових композиција и крајње нестрпљива да све то и оствариш. И толико пуно још имаш да урадиш, а ја не могу да дочекам. После, када смо се виделе код тебе у Бостону, седеле сатима и разговарале, најчешће о музици, ја сам била задивљена. Једноставно, препознајем да је музика твој стварни свет. И да је он такав, пребогат.

Свирати нечије дело велика је одговорност. Твоје партитуре су врло деликатне и њихова судбина је заиста непредвидива. Мени много значи што радим с тобом када их припремам. Зато ти понекад говорим да би било добро да у њима има што више смерница. Мислим да је јако важно да све до чега ти је стало буде забележено. И код Шенберга има застрашујуће много ознака за артикулацију, динамику, фразу... Постора за креативност интерпретатора увек ће бити.

Било би лепо да можда кажеш нешто о својим делима.

КАТАРИНА: *Нити* које сам написала за тебе и на твој захтев су потпуно инспирисане звуком клавира са твог CD-а. Била сам потпуно инспирисана твојим звуком. Затим сам се сетила своје старе клавирске композиције коју си ти свирала. Почела сам истом темом, али се она развила у различитим правцима. Тада сам први пут схватила како се неке ствари не мењају, како смо ухваћени у мрежу сећања из које се не излази. Просто сам пратила нити сећања и наилазила на различите музичке фрагменте, увек ослушкујући твој звук клавира. Знам да нам је обема та композиција одмах била блиска.

Ти си ми онда рекла да треба да наставим да је пишем и дограђујем у наредним годинама. Мислим да ћу то и урадити у неком тренутку. *Нити* су у мени отвориле тај пролаз у сећања. Следиле су композиције за квартет саксофона и електронику, онда за фагот и електронику, које су исто базиране на фрагментима из наше традиционалне музике, онако како је се ја сећам из детињства и ко зна одакле све. Та „линија“ компоновања ми је најдража. Једино што захтева прекиде да би звук сећања остао свеж.

Знам да ти увек инсистираш на најпрецизнијем запису, а ја опет некако избегавам тај начин. Све мислим, ако нема ознака, извођач ће морати да уђе у дело и онда ће оно само да га води.

Све мање верујем у запис. Чак и ако се савршено изведе, опет није сигурно да ће суштина музике изаћи на површину. Мој непрецизан запис јесте позив извођачу да решава загонетку. Зар то није интересантније? Мислим да знам твој одговор и зато ћу наставити да размишљам о решењима.

Дневник бр. 8 – Шта је пријатељство

КАТАРИНА: Пријатељство је кад носиш два дечја клавира (*toy piano*) из Београда у Торонто, из Торонта у Бостон, из Бостона у Вашингтон, из Вашингтона у Њујорк и из Њујорка назад у Бостон да би се извела композиција Мише Савића. Пријатељство је кад се гураш по америчким аеродромима објашњавајући да су то само клавири и нису опасни и морају да буду у ручном пртљагу да се не би распали, што не би било добро за извођење новог дела нашег пријатеља. Пријатељство је кад путујеш аутобусом од Бостона до Њујорка држећи клавири у крилу и после их вучеш по Менхетну по врућини и гужви и срећан си што то радиш за пријатеља. Баш нам је било дивно и весело на твојој турнеји, Надо. Оба клавира још увек стоје у мојој дневној соби и из њих сада расте цвеће.

НАДА: Ето, из пријатељства су израсле биљке. А иначе, те дечје клавири сам и добила од пријатеља. Пријатељство је и када немаш времена за пријатеља, а он то разуме јер зна да си с музиком. Данас сам пола дана провела слушајући Волфа, Берија, Милоша, твоју *Пра-шуму* и Адамса. И било ми је много лепо. Склапа ми се у глави један нови програм који ћу ваљда направити за неку годину. И знам да ћу радост око тога поделити с тобом.

Дневник бр. 9 – Коју публику волимо

КАТАРИНА: Волим публику која схвата концерт као ритуал у коме ће истражити различите пределе сопствене духовности. Публика која дође на концерт да

разбије баријере изграђене свакодневицом, спремна да учествује на један креативан и активан начин јесте публика коју волимо и због које правимо концерте. Ако се концерт претвори у заједничко истраживање нових простора, онда знамо да смо и ми и публика на правом месту, које равноправно делимо. Концерт схваћен као социјални догађај, забава, промашај је јер губи духовност и тиме постаје ирелевантан и непотребан, чак и у случају „успеха“ и пуне сале.

НАДА: Да ли се плаши како ће публика да прихвати твоју музику?

КАТАРИНА: Плашила сам се раније а сада више не или врло мало, понекад. Раније сам осећала одговорност за то како се публика осећа за време мог извођења, а сада сам потпуно свесна да не могу и не треба да преузmem ту одговорност. Концерт је догађај у коме сам ја само један део.

Дневник бр. 10 – Какав концерт волимо/шта је добра музика?

КАТАРИНА: Волим да слушам музику у којој препознајем нешто што ми изгледа давно заборављено и изгубљено негде у мени. Моменат препознавања је оно што ме очарава и вуче да поново и поново слушам ту музику. Извођачи који нам дарују ово искуство деле га с нама, то су они које увек волим да слушам.

НАДА: Некада сам слушала све концерте. Данас... интересује ме да чујем неко ново дело или врхунску интерпретацију. Велике интерпретације ме испуњавају срећом, инспиришу и мотивишу. Примећујем да већ дуже време слушање музике замењујем свирањем.

Дневник бр. 11 – Тиме што смо урадили, јесмо ли задовољни или нисмо

КАТАРИНА: Тешко је одговорити на ово питање. Свака композиција на којој сам радила, независно од тога да ли је успела или није, допринела је ономе што сам ја сада. Важно је да се музика догоди. Сваки детаљ негде води и утиче на оно што ће се десити касније. Све то нас чини посебним. Ако има промашаја, боље је да се догоде него да се креативни импулс заустави када мислимо да резултат није најбољи. Уопште, атмосфера међу композиторима може да буде јако рестриктивна. Свако извођење праћено је осудом или одобравањем, што у оба случаја може да блокира композитора. Лепо је бити у контакту с извођачима или визуелним уметницима. То нас освежава и даје више слободе за експерименте.

Управо сам завршила колаборацију на пројекту звука, покрета и видеа. Цело вече је било посвећено сарадњи музичких и визуелних уметника. Заиста диван догађај који је пратила публика заинтересована за концепте изведе-

них дела. Богатство и различитост идеја учинила је догађај сасвим посебним. Понекад ми се чини да на концертима савремене музике недостаје управо та димензија – слобода да се експериментише у било ком правцу, без страха од неповољног одјека или резултата. Ток идеја је најзбудљивији.

Шта нас охрабрује/шта нас обесхрабрује

КАТАРИНА: Мене обесхрабрује када се разлика између правог духовног искуства замењује нормом и привидом. Мислим да толико много људи прави компромисе у уметности зато што је разлика углавном заборављена. То обесхрабрује. Исто тако, и борба за опстанак може да обесхрабри, нарочито када узима више енергије и времена него што можемо да дамо.

Оно што је веома охрабрујуће јесте да уметност и креативност никада не могу да „пресуше“, као да је извор који нам даје лепоту и дубину неисцрпан. Чак и кад људи посустану, увек је ту природа која нам пружа склад и баланс.

Дневник бр. 12 – Наши планови

КАТАРИНА: Мој план је да компојем за тебе 256 кратких комада за клавир од којих је сваки посвећен једном од елементарних правила Стивена Волфрама. Рад на алгоритмима је нешто што свакако хоћу да наставим. Надам се да ћу успети у томе да компјутер претворим у свој инструмент тако да могу да учествујем у извођењима. То је нешто што ми јако недостаје – стварање музике у тренутку, у комуникацији са другим извођачима. Живот композитора може да буде усамљенички. Има око годину дана како сам почела да радим с видеом и то желим да наставим. Моје прво искуство с видеом била је сарадња са Владом Петрићем и Миланом Поповићем. Имала сам велику срећу да с њима радим први пројекат. Пуно сам научила и још увек учим од Владе Петрића. Комуникација медија је нешто што ме све више интересује.

НАДА: Хоћу да свирам целог Ксенакиса. Волела бих да поново свирам Штокхаузенов *Контакт за клавир, ударалке и траку*. И Волфа и Ненкероуа (Conlon Nanarrow). И имам жељу да снимим по један CD са музиком Вука Куленовића, Милоша Раичковића и твојом. Волела бих да имам ансамбл за савремену музику и студио са добрим клавиром и да направим фестивал савремене музике са сјајним музичарима. И још да изведемо Рајлија (Terry Riley) *In C* на Калемегдану, као што је било у Њујорку, када ти дођеш на лето. Ово последње ћемо прво да остваримо!

Једва чекам да дођем и учествујем у *In C*. Кад немам инструмент, волим да певам партитуру. Видећемо.

Како иде живот уз уметност?

КАТАРИНА: Када читамо биографије великих уметника, после извесног времена схватимо да је цео њихов живот њихова уметност. Нема расцепа, они су живели своју уметност. Принципи стваралаштва огледају се у сваком биографском детаљу. Та целовитост живота и уметности је важна и вероватно најтежа за остваривање. Када имамо породицу, пријатеље, студенте, како не изгубити себе и своју уметност. Или како не бити себичан и увући све остало у свој свет који хоћемо–желимо–морамо да живимо. Мој типичан дан се састоји у предавањима, која теку из сата у сат – од америчке експерименталне музике, европске авангарде, до анализе класичне симфоније и ренесансног контрапункта. И поред тога што различитост музике и тема чини мој дан интересантнијим и динамичнијим, исто тако га чини и исцрпљујућим у остваривању јединства перспективе са које се знање и разумевање музике предаје новим генерацијама. Онда су ту породица и пријатељи и свакодневни опстанак, који исто тако морају на неки начин бити део нашег света, уместо да га разарају. Можемо ли љубав према нашим најдражим да подредимо захтевима уметности, која не може да постоји без ове љубави? Опет, баланс је најважнији, а остваривање овог баланса, бар у мом случају, тражи огромну енергију. Са годинама, човек се неминовно пита да ли ће имати времена да заврши све што највише воли и жели. Раније сам смишљала како то да постигнем, а сада ми се чини да ће све ићи једним непрекидним током и да ће у једном тренутку једноставно да стане и остане недовршено, отворено, као и музика. Једино што у музици нема те неминовности. Можда је зато толико волимо.